

**ОГЛЯД «КРУГЛОГО СТОЛУ»
«УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД»**

Десятого грудня 2015 р. у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України спільно з місцевим осередком громадської організації «Всеукраїнська асоціація кримінального права» в Харківській області у рамках Всеукраїнського тижня права був проведений «круглий стіл» «Участь громадськості у запобіганні злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід». Актуальність обраної теми для «круглого столу» не викликає сумнівів, оскільки створення повноцінного демократичного суспільства і правової держави багато в чому залежить від активної участі громадян у цьому процесі. Однією зі сторін такої участі є запобіжна діяльність громадян як складова частина діяльності органів, організацій, установ із забезпечення правопорядку в цілому. Це вагомий важіль, що здатний істотно вплинути на забезпечення громадського порядку і цілісності та недоторканості державного кордону, зниження рівня правопорушень і злочинності в цілому.

В обговоренні дискусійних питань, що стосуються теми «круглого столу», взяли участь представники Управління патрульної поліції м. Харкова та Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Харківській області, а також близько 30 науковців.

Із доповіддю з тематики заходу виступила молодший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрНУ *С. С. Шрамко*. Вона відмітила, що, розглядаючи питання залучення громадськості до участі в запобіжній діяльності, потрібно визначитися з розумінням цієї діяльності, з її природою та сутністю, а також із суб'єктами, які беруть участь у запобіганні злочинності. Із цього приводу доповідачка зазначила, що на сьогодні не існує правового визначення громадськості. Тому виникає питання, про яку громадськість має йтися – про

всіх громадян країни в цілому або про тих, кого дійсно хвилює напружена криміногенна обстановка та які готові виявляти певну соціальну активність щодо зняття цього напруження у суспільстві. У широкому розумінні загальноприйнятим є визначення «громадськості» як соціально активної частини суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у житті цього суспільства та виражає його думку.

До основних ознак громадськості як суб'єкта запобігання злочинності дослідниця віднесла такі: соціальну активність; зацікавленість в участі у заходах із запобігання злочинності; спрямованість на протидію злочинним посяганням та представництво інтересів громадян; реалізацію заходів профілактики випередження щодо фонових явищ злочинності та інших правопорушень; діяти в межах суворого дотримання чинного законодавства та засад моралі; визначену організацію та співпрацю з іншими суб'єктами запобігання. На підставі наведеного вона визначила поняття громадськості, що бере участь у запобіганні злочинності, як соціально активну частину суспільства (окремих громадян та їх об'єднання), зацікавлену в участі у заходах по запобіганню злочинності, що добровільно спрямовує свою діяльність на протидію злочинним посяганням й іншим правопорушенням та діє в межах суворого дотримання законодавства та засад моралі.

Окрему частину свого виступу С. С. Шрамко присвятила законодавчому закріпленню участі громадськості у запобіганні злочинності в цілому та деяким її проявам на національному та міжнародному рівнях. У зв'язку з цим доповідачка відмітила, що в Україні можливість участі громадськості у запобіганні злочинності та її окремим проявам закріплена нормативно, однак регламентовані законодавством права громадськості використовуються обмежено, оскільки норми законів мають декларативний характер і не наділені практичним змістом. За її словами, майже єдиною, чинною на цей час в Україні спеціалізованою формою участі громадськості у запобіганні злочинності є громадські формування з охорони громадського порядку, які діють на підста-

ві Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р. № 1835-III. Навівши офіційні дані, науковець наголосила, що за останні десять років кількість зазначених громадських формувань зменшилась майже на 75 %. Такий стан вона пояснила зниженням рівня довіри населення до органів кримінальної юстиції, низьким організаційним рівнем та слабкою державною підтримкою. Водночас С. С. Шрамко вказала, що за результатами проведеного нею анкетування з вивчення громадської думки щодо ролі та форм участі громадськості у запобіганні злочинності 83 % опитаних вважають таку діяльність потрібною, а 68 % навіть готові залучитися до неї. Констатуючи значну кількість осіб, які бажають спрямовувати свої зусилля на забезпечення правопорядку, доповідка виявила проблему, яка полягає в тому, що громадяни не розуміють, як свою ініціативу застосовувати на практиці та в якій формі може реалізовуватися їх участь.

Також у своєму виступі дослідниця звернула увагу на активне впровадження у повсякденне життя таких форм діяльності громадян та їх об'єднань, як самостійне розслідування фактів учинення злочинних діянь та оприлюднення доказів; доведення до відома вищого керівництва держави випадків порушення чинного законодавства; висування вимог щодо відкритості використання бюджетних коштів на державному та місцевих рівнях; перевірка, а в деяких випадках втручання в обставини, які потенційно загрожують настанням злочинних наслідків; законодавча ініціатива тощо. Разом із тим доповідка навела й низку проблемних питань стосовно запобіжної діяльності як громадських формувань, так і окремих громадян. Зокрема, нерідко висока ідея встановлення справедливості виражається у грубому порушенні чинного законодавства, що, у свою чергу, призводить до загострення криміногенної ситуації.

Окрему увагу С. С. Шрамко приділила питанню взаємодії громадськості як суб'єкта запобігання злочинності з правоохоронними органами. Указу-

ючи на необхідність такої взаємодії та координації запобіжної діяльності, вона навела результати опитування співробітників правоохоронних органів, які підтвердили її думки. Насамкінець доповідачем зроблено висновок, що теперішня перебудова свідомості громадян та їх бачення своєї ролі у процесі державотворення в цілому та протидії злочинності зокрема ставить на порядок денний багато проблем, які потребують вирішення, доопрацювання, наукового осмислення, законодавчого закріплення та практичного втілення.

Зацікавленість учасників «круглого столу» викликав виступ к.ю.н., старшого наукового співробітника, завідуючого відділом кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрНУ *М. Г. Колодяжного*, присвячений досвіду залучення громадськості у запобіганні злочинності у провідних державах світу. Він звернув увагу на те, що у західних країнах, на відміну від України, вже давно зрозуміли, що використання безкоштовної допомоги добровольців у правоохоронній діяльності не лише формує сприятливу соціально-психологічну обстановку у суспільстві, а й значно заощаджує кошти державного бюджету. Торкаючись питання прогресивного міжнародного досвіду громадського впливу на злочинність, доповідач навів низку прикладів тісної співпраці населення з правоохоронними органами. Зокрема, у Великій Британії, США та Австралії поширеною є програма «Під наглядом сусідів», що передбачає повідомлення до поліції про осіб, які здійснюють спробу крадіжки чи вчинення іншого злочину щодо майна сусідів. Розвиваючи думку, він наголосив, що кругова пильність забезпечує належний рівень правопорядку. Також у вказаних державах широко впроваджуються програми профілактики різних видів злочинності (неповнолітніх, рецидивній, організованій, наркотичній) із залученням добровольців та волонтерів до виконання їх заходів. М. Г. Колодяжний підкреслив, що зацікавленості громадян в участі у подібних програмах сприяє надання певних пільг. Так, у м. Чикаго (США) безробітним була надана можливість платного патрулювання в громадських місцях із подальшим отриманням суттєвої знижки при

вступі у вищі навчальні заклади, а у Нідерландах роботодавці під час прийняття на роботу нових працівників надають перевагу особам з волонтерським досвідом або тим, хто брав участь у патрулюванні вулиць як доброволець.

Доповідачем наголошено, що у США та Великій Британії популяризації допомоги поліції з боку пересічних громадян та підвищенню іміджу поліції приділяється значна увага, а саме: регулярно запроваджуються дні відкритих дверей у відділках поліції для неформального спілкування з шерифом, отримання порад від правоохоронців щодо зменшення віктимності, убезпечення власного життя, здоров'я і майна від злочинних посягань; проводяться просвітницькі заходи у виді тижневої літньої школи для юнаків, де вони вивчають основи поліцейської діяльності. Такі заходи, на думку М. Г. Колодяжного, є прогресивними механізмами розширення стратегії громадського впливу на злочинність.

До обговорення питань щодо ролі та участі громадськості у запобіганні злочинності приєдналися також і представники правоохоронних органів м. Харкова. Ними визнана необхідність залучення громадян та їх об'єднань до запобіжної діяльності та активної співпраці з державними та правоохоронними органами в охороні громадського порядку. Між тим, за зауваженням представника Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Харківській області О. А. Чайки, на сьогодні існує велика прірва між громадянами та правоохоронними органами, що безумовно позначається на стані профілактичної діяльності, зокрема, що проводиться громадськістю. За його словами, проблема полягає у відсутності чіткої узгодженості дій представників громадськості та невідповідальному ставленні до своїх, хоча й добровільних, обов'язків. Водночас він наголосив на спрямованості нової поліції до відкритості та взаємодії з громадянським суспільством.

Наприкінці роботи «круглого столу» учасниками підкреслено, що громадськість як суб'єкт запобігання злочинності володіє потужним антикримі-

ногенним потенціалом, тому слід спрямовувати її участь у реальну корисну площину, а не залишати на рівні популістських гасел.

С. С. Шрамко, науковий співробітник відділу
кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
НАПрН України